

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024



No 2

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati



74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982



Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 598 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 29-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.



MUNDARIJA

Ilm-fanga baxshida umr Baxtiyor Islamov	8
Kichik biznesni rivojlantirishda “yashil” iqtisodiyotni keng tatbiq qilishning ahamiyati Gulnora Abdurahmonova Kalandarovna, Sanjar Baxodirovich G’oipnazarov	10
Brand Capital as a Determinant of Institutional Prestige and Student Choice in the Higher Education System ... Zufarova Nozima Gulamiddinovna	16
Inson va atrof-muhit dialektikasi: nomutanosiblik ko’rsatkichlari va ekologik muammolar Butaboyev Maxammadjon Tuychiyevich, Maxmudov Nosir Maxmudovich	24
Yashil budjetlashtirish va uni O’zbekistonda joriy etish istiqbollari Meyliev Obid Raxmatullayevich, Gofurova Kamola Xayrulla qizi	30
Iqtisodiyotda ta’lim va fan integratsiyasining asosiy yo’nalishlari Yormatov Ilmidin Toshmatovich	35
Transport vositalari va yo’llar turizm transport infratuzilmasini rivojlantirishning muhim omilidir Agzamov Shaxboz Akmalovich	39
Bank xizmatlarini raqamlashtirish orqali samaradorligini oshirish A. X. Salamov	44
Biznes-reja baliqchilik xo’jaligi rivojlanishi uchun asos sifatida Dosmurotova Shaxista Kengashovna	48
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog’liqligi Axmediyeva Aliya Toxtarovna	55
Turizmni rivojlantirish imkoniyatlari Ziyadullayev Ilhom Narkabilovich	63
Tijorat banklari depozit operatsiyalari samaradorligini oshirish muammolari va ularni bartaraf etish yo’llari Shamsiyev Nodir Muratovich	67
Hududlarni rivojlantirishda xorijiy investitsiyalarning samaradorligini oshirish masalalari Shagazatov Oybek bahodirovich	72
Hududlar biznes muhitini rivojlantirish va samarali boshqarish yo’nalishlari Davlatov Sanjar Abdimannonovich	76
Ijtimoiy rivojlanish xulq-atvor paradigmasida yoshlarning tadbirkorlik faoliyatini tartibga solishning nazariy asoslari Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	80
Korxonalar innovatsion faoliyatida raqamli transformsiyaning muhim yo’nalishlari Yuldasheva Kamola Miraliyevna	84
O’zbekistonda agroturizmni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish (Buxoro viloyati misolida) Yoriyeva Farangiz Murodillayevna	89
Innovatsion tadbirkorlik muhitini kompleks baholashda xalqaro tashkilotlar tajribasi Nazarova Umida Avazovna	94
Turizm faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish samaradorligini oshirishning ayrim usullari Mirzaxodjayev Alisher Botirovich	98
Globallashuv sharoitida transchegaraviy suv resurslardan samarali foydalanishni boshqirish Mirzayev Musurmon Umidullayevich	103
Surxondaro viloyati iqtisodiyotida kichik biznes va tadbirkorlikning o’rni va ahamiyati Fayziyeva Aziza Azamat qizi	108
Ta’lim muassasalarida xarajatlarni moliyaviy nazorat etishning samaradorligi tahlili Eshonqulov Davlatjon Rajabboyevich	113
Ta’minot zanjirini boshqarishda transport logistikasi usullarini takomillashtirish Zoxidova Nazokat Berdimurot qizi	119
Blokcheyn texnologiyasida xavfsizlik masalalari Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich	123
Развитие цифровой трансформации банковского сектора Республики Узбекистан Абдурахманова Матлуба Махамдаминовна	129



Asosiy fondlarni hisoblash va baholash usullarini takomillashtirish istiqbollari.....	135
Rixsimbayev Odiljon Qobiljonovich	
Marketingda tovar harakati tizimini optimallashtirish va modellashtirish	141
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Kamola Abdujabborovna Pardayeva	
Iqtisodiy rivojlanish uchun strategik taqsimlash strategiyalari:	
Investitsion Fond Portfellarning qiyosiy tahlili.....	148
Sultonboeva Munira bahodirovna	
Soliq munosabatlarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati: ilmiy-nazariy qarashlar.....	154
Axrorov Zarif Oripovich, Saidmurodov Feruz Sodiqjon o'g'li	
Взаимосвязь инвестиционной стратегии с оценкой эффективности инвестиционного проекта	159
С. С. Алиева, А. Назаров	
Erkin iqtisodiy zonalarning faoliyati va boshqaruv mexanizmini takomillashtirish.....	167
Sheraliyeva Saida Azatovna	
Xizmat safari xarajatlari hisobining huquqiy asoslari	170
Ergashev Sarvar Xudoynazarovich	
Инклюзивное образование и его особенности.....	175
Зайнутдинова Умида Джалоловна	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	179
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Mamlakatda soliq qarzdorligi vujudga kelishining asosiy sabablari va ularni qisqartirish yo'llari.....	184
Hakimov Ulug'bek Furqat o'g'li	
Mulk qiymatini baholash tushunchasi, baholash obyektlari, baholanadigan qiymat turlari.....	188
Izbosarov Boburjon Bahriddinovich, Yoqubboyev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta xizmatlarining zamonaviy transformatsiyasi.....	193
G. Adilova	
Biznes subyektlarida samaradorlik masalalarini o'yinlar nazariyasi usuli bilan baholash.....	197
Mardiyev Nurali	
Yengil sanoatda "lean production" konsepsiyasini tatbiq etishning amaliy jihatlar.....	203
Yaxyayeva Inobat Karimovna	
Soliq salohiyatini baholash usullari va ularning tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta'siri tahlili	207
Borotov Sharofiddin Jumaqul o'g'li	
Ko'chmas mulk bozorini baholashning institutsional asoslari	213
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm xizmatlarini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	221
Amriyeva Shaxzoda Shuxratovna	
O'zbekistonning bank-moliya tizimi hamda unda Islom moliyasi	
instrumentlarini jalb etishdagi joriy tendensiyalar	226
Eshimov Alisher Dasmurodovich	
Tashqi savdoda notarif usullarni qo'llashning iqtisodiy oqibatlarini aniqlash	
metodologiyasi (rivojlangan davlatlar tajribasi).....	234
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Reklama xizmatlari va uning subyektlar samaradorligini oshirishdagi imkoniyatlari.....	240
Rabbimov Elbek Abdulloyevich	
Ijtimoiy siyosatni amalga oshirishda sog'liqni saqlash tizimini moliyalashtirish asoslari	245
Imonqulov Nuriddin Qo'shmon o'g'li	
Tijorat banklari biznes ekotizimini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	250
Shoymardonov Orziqul Jo'ra o'g'li	
Majburiy tibbiy sug'urtaning vujudga kelishi va o'ziga xos xususiyatlari.....	256
Kenjayev Soxib Sayfiyevich	
O'zbekiston Respublikasida zamonaviy soliq ma'murchiligini joriy etish orqali budjet-soliq siyosati	
samaradorligini yanada oshirish.....	260
Yuldasheva Shaxnoza Xojiakbar qizi	
Jahon iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida derivativlar bozorining roli	266
Shokirov Mirkamol Mirolim o'g'li	
Boshqaruv hisobida mas'uliyat markazlarini tashkil etish masalalari.....	274
Sobirov Otabek Olimjonovich	



Davlat moliyasini boshqarishda moliyaviy nazorat usullaridan samarali foydalanish yo'llari	277
Kultayev Farxod Shavkatovich	
Tijorat banklari foydasi va rentabillik ko'rsatkichlariga ta'sir etuvchi omillar tahlilini takomillashtirish	281
Normo'minov Temurbek Sheraliyevich	
O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari aktivlar sifatini oshirish yo'llari	284
To'ychiyev Otabek Shamshiyevich	
Venchur kapitalining mohiyati va O'zbekistonda venchur tizimini rivojlantirishning institutsional asoslari.....	288
Tadjibayeva Nigora Gulomjonovna	
Innovatsiyalar: zamonaviy iqtisodiyot uchun innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash zarurati.....	293
Malikova Dilrabo Muminovna, Tursunov Jahongir Ulug'bek o'g'li	
Budjet daromadlarining shakllanishida egri soliqlarning ta'sirini ko'p omilli ekonometrik modellashtrishda tahlil qilish.....	297
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida investitsion jozibadorlikni oshirish yo'llari	302
Abdullayev Boburjon Akbaraliyevich	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	306
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	310
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	314
O. U. Shomurodov, A. A. Suyarov, Z. U. Uroqov, J. S. Urazov, A. T. Ablahatov	
Ways to Use the Experience of Foreign Countries in Creating a Beneficial Business Environment for Entrepreneurship And Improving Taxation	319
Mukhlisa Ikramova	
Aholi turmush darajasini oshirishda moliyaviy savodxonlikning o'rni va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri	325
Yusupov Muhammadali Soxib o'g'li, J.D. Xojiyev	
Temir yo'l sanoat korxonalarida ijtimoiy-mehnat munosabatlarini boshqarish bo'yicha xorijiy tajriba.....	329
Kadirova Sharofat Amonovna	
Механизм внедрения аутсорсинговой деятельности в АО “Ўзтемирйўлийўловчи”	332
Н. Э. Кахарава	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish investitsiyalarni jalb qilishda xorijiy mamlakatlar tajribasi	337
Sharipov Bobur Anvar o'g'li	
“STEKLOPLASTIK” MJCHning bozordagi strategik holatini tahlil qilish	342
Musyeva Shoira Azimovna	
Agrar sektorda ekologik toza mahsulotlarni ishlab chiqarishning nazariy masalalari	348
M. Sh. Nazarova, Z. S. Kazakova	
Methodological Foundations of Bank Lending and Classification of Factors Affecting the Features of Obtaining Loans.....	353
Raxmanova Laylo bahodirovna, A. Karimova	
Agrosanoat klasterlarda tovar-moddiy zaxiralar samaradorligini KPI orqali baholash uslubiyati.....	357
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich	
Faol tadbirkorlar faoliyatida kambag'al oilalarni iqtisodiy-ijtimoiy holatini yaxshilash imkoniyatlari.....	362
Salamov Ibrohim, Nazarova Maryam Sharifovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna, Jonibekov Faxriddin Beknazarovich, Kudratov Rizo Turdibayevich, Ulmasova Oygul Baxtiyorovna, Xamdanova Nasiba Ablakulovna, Xudayberdiyeva Ma'rifat Umarovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar strategiyasi tahlilining o'ziga xos xususiyatlari	369
Tursunova Shaxnoza Farxod qizi	
Процессы цифровизации АО “Hududgazta'minot”	373
Хусанов Кахрамон Нишонович	
O'zbekistonda aholi turmush darajasini oshirish yo'llari.....	378
Abdullayeva Madina Kamilovna, Eldorbekov G'ofurbek Iskandarbek o'g'li	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik subyektlari uchun kredit tizimini takomillashtirish mexanizmi.....	381
Bobayev Isroiljon Abdinabiyeich	
Mamlakatga jalb qilingan xorijiy kapitalning tovarlar va xizmatlar importi salohiyatiga ta'sirini ekonometrik modellar bilan baholash.....	386
Saydullayev Azamat Jo'raqul o'g'li	



O'zbekistonda bank xizmatlari raqobatbardoshligini baholash mazmuni va o'ziga xos xususiyatlari.....	394
Sh. Madraimov	
Kapital bozorida sug'urta kompaniyalar institutsional investor sifatida	397
Xasanova Lola Mamasharifovna	
Yangi O'zbekiston strategiyasida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va ko'p funksiyali raqamlashtirishning ilmiy asoslari	400
B. B. Berkinov	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirish mexanizmlari.....	409
G'afurov Umidjon Bahodir o'g'li	
Rivojlangan mamlakatlarda keksa fuqarolarning bandligini oshirish kam ta'minlangan aholi qatlamini qo'llab-quvvatlash usuli sifatida (Yaponiya tajribasi misolida).....	413
Karimov Bekzodjon Ilxomovich	
Tashqi savdoni oshirishda boj-tarif siyosatini takomillashtirish mexanizmlari	420
Pardayev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
Финансы или корпоративные финансы	426
Уринов Бобур Насиллоевич	
In Ensuring Economic Development in the Country Green Economy and its Features	432
Akhunova Shakhistakhon Nomonjanovna, Abdusattorova Mokhirabonu Abdugoppor kizi	
Tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari	437
Jo'rayev O'ktam Panji o'g'li	
Сокращение уровня бедности в Узбекистане.....	443
Амирджанова Ситора Суннат кизи	
Paxtachilik sohasida ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligini oshirishning innovatsion yechimlari va uning foydaga ta'sirini baholash	448
S. B. Inoyatov	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlash amaliyotidagi muammolar va ularni barataraf etish yo'llari	453
Maxmudov Rahimjon Hamid o'g'li	
Mahalliy budjet daromadlarining nazariy va ilmiy asoslari	460
O'lokulova Feruza Mansurovna	
Kambag'allikni qisqartirish – aholi turmush farovonligini ta'minlashning muhim omili	463
Usmanov Baxodir Baxtiyorovich	
Raqamli marketingni rivojlantirish zaruriyati	469
Xalmuxamedova Zebaxon Babaxanovna	
Tijorat banklari o'rtasidagi raqobatni rivojlantirish orqali fond bozorida aksiyalar narxini barqarorligini ta'minlash istiqbollari	473
M. Yuldosheva	
Konchilik sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatni rivojlantirish mexanizmlarining ilmiy-nazariy asoslari	480
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
O'zbekistonda banklar moliyaviy xizmatlari va ular sifatining amaldagi holati tahlili	487
Mirzayev Mirza Abdullayevich	
Oliy ta'lim muassasalarining iqtisodiy samaradorlikning raqobatbardoshligini institutsional tahlil qilish mexanizmi.....	492
Saydullayeva Saodat Abdumajidovna	
Integrasiya sharoitida to'qimachilik sanoatining rivojlanishi	499
Ziyayeva Muhtasar Mansurdjanovna	
Auditorlik tekshiruvini tashkil etish va o'tkazish jarayonlarini takomillashtirish	503
Karamatova Noiba Husnitdinovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarini	510
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Экономическое сознание и экономическое мышление: теоретический анализ.....	517
Пардаев Мамаюнус Каршибаевич, Мухаммедов Мурод Мухаммедович	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalarini kreditlashni takomillashtirish yo'llari	522
Sultanov Baxram Begdullayevich	



Роль искусственного интеллекта в современных технологиях медиаобразования в высших учебных заведениях.....	526
Самигова Гуландом Абдужаббаровна	
Talabalarga moliyaviy yordam dasturlari va ularning ta'lim sifatiga ta'siri	534
Mirzayeva Muhlisa Ubaydullo qizi	
Mintaqaviy investitsion jozibadorlik va investitsion siyosat: nazariy talqin	539
Muminov Akmal Tulkunovich	
Mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida oliy ta'lim tizimining ta'siri	543
Nasimov Adiz Azamat o'g'li, Baxtiyorova Jasmina Jasurovna, Axrorov Zarif Oripovich	
Respublikada fermer xo'jaliklarga xizmat ko'rsatishni rivojlantirish va agroxizmatlar bozorini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari	548
Shukurov Ilxom Safarboyevich	
Turli mamlakatlarda oliy ta'limni moliyalashtirish yo'llari	555
Umarova Moxigul Maxmayunus qizi	
Dehqonchilikni innovatsion asosda rivojlantirishning xorijiy tajribasi	560
Yuldashev G'iyos Turabekovich	
Tijorat bank xizmat turlarini islomiy bank xizmatlari orqali rivojlantirish istiqbollari	564
Bayjanova Gozsal Sarsengaliyevna	
Qishloq xo'jaligi mahsulotini baholash va hisobga olishning uslubiy jihatlarini takomillashtirish	570
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Секреты интересного урока в начальной школе	577
Гараева Олеся Владимировна	
Iqtisodiyotni barqaror rivojlanishda yashil iqtisodiyotning o'rni	580
Ibragimova Gulchehra Toxirovna	
Mahsulot va xizmatlarni raqamli transformatsiyasini amalga oshirish algoritmi	584
Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, Bobojonov Azizjon Babaxanovich, Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich	
O'zbekiston Respublikasining soliq tizimi mamlakatda yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish vositasi sifatida	591
Nabiyev Feruz Nurmurodovich	



TIJORAT BANK XIZMAT TURLARINI ISLOMIY BANK XIZMATLARI ORQALI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

Bayjanova Gozzal Sarsengaliyevna

Qoraqalpoq davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Maqolada tijorat banklari tomonidan islomiy bank xizmat turlarini jumladan, ikkinchi yirik sektori suquqni rivojlantirish orqali tijorat bank daromadini oshirish va tijorat banklarining likvidligini ta'minlash mumkinligini regression va korrelyatsion modellar orqali tahlil qilinib amaliy fikr va mulohazalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Islom moliyasi, islom banki, likvidlik, tijorat banki, aholi daromadi, suquq, yalpi ichki mahsulot.

Abstract: The article analyzes the possibility of increasing commercial bank income and ensuring the liquidity of commercial banks through the development of Islamic banking services, including the second largest sector of law by commercial banks.

Key words: Islamic finance, Islamic banking, liquidity, commercial banking, personal income, law, gross domestic product.

Аннотация: В статье анализируются возможности увеличения доходов коммерческих банков и обеспечения ликвидности коммерческих банков за счет развития исламских банковских услуг, в том числе второй по величине отрасли права коммерческих банков.

Ключевые слова: исламские финансы, исламский банкинг, ликвидность, коммерческий банкинг, доходы населения, право, валовой внутренний продукт.

KIRISH

Islomiy moliya mexanizmi an'anaviy bank tizimiga nisbatan muqobil tizim sifatida dunyoda tanildi va qisqa muddatda to'liq shaklda tijorat banklari bilan raqobatlasha oladigan yaxlit mexanizmga aylandi. Tijorat banklaridan farqli ravishda, islomiy banklar moliyalashtirishda foyda va zararni ishtirokchilar o'rtasida mutanosib taqsimlash vositasida tadbirkorlik subyektlarini va ishbilarmonlarni o'ziga jalb eta oldi. Jahon miqyosida 48 ta mamlakat islom moliyasini joriy etgan bo'lib, ularning tarkibida ko'p sonli musulmon aholi yashaydigan mamlakatlardan tashqari, aholisining kamchilik qismini musulmonlar tashkil etadigan mamlakatlar, jumladan: Buyuk Britaniya (4,4%), AQSH (0,9%), Singapur (14%), Shveysariya (5,2%), Kanada (3,2%), Avstraliya (2,6%), Fransiya (9%), Germaniya (5%), Rossiya (15%) va Ispaniya (2,1%) kabi mamlakatlar ham islomiy bank xizmatlaridan foydalanmoqda¹. Islomiy moliya mexanizmi o'zining adolatligi, moliyaviy inqirozga uchrash darajasining pastligi bilan nafaqat musulmonlarni balki boshqa din vakillarini ham o'ziga torta oldi.

Oxirgi yillarda islom moliyasi umumiy o'sish tendentsiyasini ko'rsatib kelmoqda. 2021-yilga kelib islom moliyasining aktivlari deyarli 2,6 trln. AQSH dollarga yetdi. Hisob kitoblarga ko'ra 2024-yil yakuniga qadar 3,4 trln. AQSH dollargacha yetishi kutilmoqda. Shuningdek, islom moliyasi G20 kun tartibidan joy olishga ham ulgurgani uning ahamiyatini yanada oshiradi. Islom moliyasining ikkinchi yirik sektori bu suquq nisbatan jadalroq o'sib kelmoqda. 2020 yilda 123,15 mlrd. AQSH dollari qiymatida suquq emissiya qilinib, jami 1,1 trln. AQSH dollarini tashkil etdi.

Bugungi kunda, O'zbekiston Respublikasi bank tizimida amalga oshirilayotgan keng iqtisodiy islohotlarning asosiy tamoyili, ularning faoliyatida bozor mexanizmlarini kengroq joriy etish, moliyaviy barqarorligini ta'minlash, tijorat banklari kapitali tarkibidagi davlat ulushini keskin kamaytirish, valyuta bozorini liberallashtirish, ishlab chiqarishni tarkibiy o'zgartirish bilan bog'liq muammolarning yechimiga qaratilmoqda. Jumladan, "hududlar iqtisodiyotini modernizatsiya va diversifikatsiya qilish ko'lamini kengaytirish, rivojlanish darajasi past bo'lgan tuman va shaharlarni, eng avvalo, sanoat va eksport salohiyatini oshirish yo'li bilan jadal rivojlantirish hisobiga, min-

¹ Islamic Financial Services Industry Stability Report 2020, p. 12.



taqalar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasidagi farqlarni kamaytirish² masalalari bo'yicha yechimlarni topishda mamlakatda bank tizimi kreditlash metodologiyasining o'rni va ahamiyati dolzarb masala bo'lib hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

O'z navbatida, malayziyalik olim Sudin Xorun islomiy bank tizimida ishlatiladigan besh toifadagi vositalarni keltiradi: birinchi toifaga foyda va zararlarni taqsimlashga asoslangan vositalar, ikkinchisiga esa oldi-sotdiga asoslangan vositalar, uchinchisiga – yig'im va komissiyalarni o'z ichiga olgan vositalar kiradi. To'rtinchi toifa bepul xizmatlarni, beshinchisi esa – yordamchi xizmatlarni o'z ichiga olgan vositalarni bayon etib beradi.

Ibrohim Varde islomiy moliyaviy mahsulotlarni mazkur vositalardan foydalanishda vujudga keladigan huquqiy, moliyaviy, iqtisodiy va siyosiy munosabatlar majmuyiga asoslanib tasniflaydi. Shunga muvofiq ravishda u sotishga asoslangan murobaha, musovama, istisno', salam, tavarruq va iyna kabi bitimlar kiradigan mahsulotlarni ajratib ko'rsatadi. Ikkinchi guruhdagi vositalar ijara (yollash)ga asoslangan mahsulotlardir. Uchinchi guruhga esa foyda va zararlarni bo'lishish hamda ulushli ishtirokka (muzoraba va mushoraka) asoslangan mahsulotlar kiradi.

Islomiy moliya sohasidagi rossiyalik mutaxassis R.I. Bekkin islomiy moliyaviy mahsulotlarning quyidagi tasnifini keltiradi: – foyda va zararlarni taqsimlash mexanizmiga asoslangan vositalar yoki moliyalashtirishning investitsiyaviy vositalari: muzoraba, mushoraka; – qarz bilan bog'liq moliyalashtirishga asoslangan vositalar: murobaha, salam, shuningdek, istisno' va ijara.

R.R. Vohidov moliyaviy vositalarning eng ko'p tarqalgan ikki guruhini ko'rsatib o'tadi: kapitalda ishtirok etishga asoslangan vositalar va qarz bilan bog'liq moliyalashtirishga asoslangan vositalar. Kapitalda ishtirok etishga asoslangan vositalarga R. R. Vohidov muzoraba va mushorakani, qarz bilan bog'liq moliyalashtirishga asoslangan vositalarga – murobaha, ijara, salam va sukukni kiritadi.

Islom moliyasi va bank ishining fundamental asoslari va tamoyillari xususan, sukuklarning ishlash mexanizmlari va uning istiqbollari bo'yicha Malayziyalik olimlar Sedin Xorun va Van Nursufiza Van Azmi (Sudin & Wan Nursufiza, 2009), g'arb olimlaridan Brayn Kettel (Kettell, 2011) ish olib borgan. MDH vakillaridan L.S.Mokina (Mokina, 2017) va Yaqin sharq olimlari J.Nasif, Abdulkadir Tomas (Nathif & Abdulkader, 2005) islomiy qimmatli qog'ozlar moliyalashtirishning yangi manbalari sifati namoyon bo'lishini ochib bergan. bundan tashqari M.U.Chapra (Chapra, 2011) islomiy qimmatli qog'ozlarning jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi sharoitidan kam ta'sir bilan chiqqaniga to'xtalib o'tgan. O'zbekiston olimlaridan Ravshan Abdullayev (Abdullayev va Dusanov, 2007), tarjimonlardan Botirxo'ja Jo'rayevlar (Jo'rayev, 2014) bu borada ilmiy ishlarni boshlab berishgan. Umuman olganda mavzu jahon hamjamiyati uchun birmuncha, O'zbekiston uchun deyarli yangi bo'lganligi uchun kelgusida ko'plab izlanishlarni talab etadi.

Suquqning iqtisodiyot rivojlanishiga ta'sirini baholashdan oldin bu borada amalga oshirilgan ishlarni tahlil qilish maqsadida Scopus bazasida indeksatsiyalanuvchi Elsevier nashriyoti tomonidan xalqaro ilmiy jurnallarda chop etilgan maqolalar o'rganib chiqildi. Qidiruv tizimida "suquq" so'zining maqola nomi, annotatsiyasi va kalit so'zlarida foydalanishlik xususiyatiga ko'ra 57 maqola mavjudligi aniqlandi. Ushbu adabiyotlarni o'rganish natijasida islom moliyasi va islom banklari bilan bog'liq ilmiy ishlar ko'payib borayotganligi haqida xulosaga kelish mumkin. Ularning tarkibida adabiyotlarning ilmiy tahlillari ham mavjud.

Suquqlarning iqtisodiyotga ta'siri borasida amalga oshirilgan ilmiy ishlar kam bo'lib, bu borada ilk urinish suquq emissiyasining YAIM, yalpi asosiy kapital o'sishi va savdo jarayonlariga ta'siriga yo'naltirilgan. Ushbu maqolada suquq emissiyasining YAIM, asosiy kapital o'sishi va savdo jarayonlarga ta'siri 2005-2012-yillarda ko'rilgan bo'lib, Fors ko'rfazi mamlakatlari uchun ta'sir sezilmagan bo'lsa-da, barcha emitent mamlakatlar birgalikda olinganda suquq emissiyasi YAIMga ijobiy ta'sir etishi aniqlangan. O'rganishlar kutilganidek natija bermagan bo'lsada, yangi yo'nalishga qo'l urilganligi bilan ahamiyatli hisoblanadi. Ushbu yo'nalishdagi keyingi izlanish salmoqli natijalarga erishganligi bilan e'tiborga molikdir. Ishda boshqa omillar va metodning tanlanganligi bilan avvalgisidan farq qiladi. 2000-2020-yillarda suquq emissiya qiluvchi mamlakatlar iqtisodiy o'sishiga sukuklarning ta'siri o'rganilgan. Undagi natija shuni ko'rsatadiki, suquqlar uzoq muddatli davr uchun iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlaydi. Bunda korporativ va davlat suquqlari bir xil ahamiyat kasb etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolada joriy yo'nalishni davom ettirgan holda suquq emissiyasining aholi daromadlariga ta'sir darajasi Malayziya misolida 2006-2020-yillardagi ko'rsatkichlar asosida o'rganilgan. Islomiy moliyalashtirish orqali bugungi kunda tijorat banklarimizni qiynab kelayotgan lividlilik muammosini hal qilishimiz mumkinligi regression va korrelyatsion model orqali tahlil qilinib kelajakda mamlakatimizda qo'llash bo'yicha amaliy taklif va tafsilyalar keltirilgan.

2 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-sonli Farmoni.



TAHLIL VA NATIJALAR

Tarixiy hujjatlar shuni ko'rsatadiki, suyuq masalasi birinchi marta Imom Molikning "Al-Muvatta" asarida yoritilgan. Bu mexanizm Umaviylar xalifaligi davrida VII asrda amal qilgan. Zamonaviy ko'rinishdagi suyuq emissiyasi uchun 1978-yilda Iordaniya va 1980-yilda Pokistonda urinishlar bo'lgan. Ammo bozordagi infratuzilma va shaffoflikning yetarli darajada bo'lmaganligi uchun bu urinishlar muvaffaqiyatsiz yakunlangan. Muvaffaqiyatli hisoblangan ilk suyuq 1990-yilda Malayziyada 125 million Malayziya ringgiti – 32,9 mln. AQSH dollar qiymatida chiqarilgan. Shundan so'ng, 2001-yilga qadar birorta suyuq emissiya qilinmagan.

Tadqiqotimizda suyuq rivojlanishining iqtisodiyot taraqqiyotiga ta'siri baholangan bo'lib, unda quyidagi omillar tanlab olingan:

- muomaladagi suyuq hajmi (so) – Malayziya muomaladagi suyuq hajmi. Suyuq bozorining eng asosiy ko'rsatkichlaridan biri modelimiz uchun ta'sir etuvchi omil sifatida tanlangan;
- aholi jon boshiga milliy daromad (gnipc) – Malayziya milliy daromadining aholi jon boshiga to'g'ri kelish ko'rsatkichi. Ta'sir etiluvchi ushbu omil aholi turmush darajasini belgilash uchun xizmat qiladi.

Yuqoridagi barcha qo'rsatkichlar 2006-2020-yillar uchun 2012-yildagi o'zgarish narxlarida milliy valyutada hisoblangan (1-jadval). Ma'lumotlar Jahon banki, Xalqaro islom moliya bozori (IIFM) tashkiloti va Malayziya qimmatli qog'ozlar komissiyasidan olinganligi tahlilning ishonchli bo'lishi uchun asos bo'ladi.

1-jadval: Malayziya davlatida muomaladagi suyuq hajmi va milliy daromadining aholi jon boshiga qiymati³

Yil	Muomaladagi suyuq hajmi (mlrd.)	Aholi jon boshiga milliy daromad	Aholi jon boshiga milliy daromad*
2006-yil	105,2	22116,3	25824,3
2007-yil	135,8	24376,7	27131,5
2008-yil	152,8	27423,8	27607,5
2009-yil	172,0	25189,9	27005,6
2010-yil	181,0	28194,2	28194,2
2011-yil	349,3	31068,2	29462,3
2012-yil	474,5	32179,9	30217,7
2013-yil	512,1	33412,9	31331,4
2014-yil	576,3	35820,0	32778,0
2015-yil	607,9	37210,6	34184,6
2016-yil	661,1	38990,9	35141,6
2017-yil	759,6	42341,3	36784,3
2018-yil	844,2	43784,6	37677,4
2019-yil	935,7	45396,4	38945,3
2020-yil	1027,2	47008,2	40213,2

Tadqiqotning asosiy maqsadi suyuq emissiyasining aholi daromadlariga ta'sir darajasi Malayziya misolida regression va korrelyatsion model tuzishdan iborat. Ushbu modellarni tuzishda hozirgi kunda ekonometrikada keng qo'llanilayotgan "Eviews 9" dasturidan foydalanamiz. Aholi jon boshiga milliy daromad (gnipc)ga ta'sir qiluvchi omilning ta'sirini quyidagi oddiy regression va korrelyatsion ekonometrik formula ko'rinishida ifodalaymiz:

$$gnipc_i = \beta_0 + \beta_1 so_i + \epsilon_i \quad (1)$$

Oddiy regression va korrelyatsion ekonometrik modelni tuzishda natijaviy omil va sabab omilining ko'rsatkichlari turli xil bo'lgani uchun ularning natural logarifimga o'tkazib, oddiy regression va korrelyatsion ekonometrik formula ko'rinishiga keltiramiz.

$$\ln gnipc_i = \beta_0 + \beta_1 \ln so_i + \epsilon_i \quad (2)$$

3 Malaysian ICM bulletin va Jahon banki ma'lumotlari asosida tayyorlangan.



Yuqoridagi (2) oddiy regression va korrelitsion ekonometrik modelini tuzishda “eng kichik kvadratlar usulidan” (Ordinary least squares) foydalangan holda amalda amalga oshiriladi. Ushbu oddiy regression va korrelitsion ekonometrik modeli tahlilini natijasini 2-jadvalda keltirilgan.

Ushbu keltirilgan hisob-kitoblar bo'yicha quyidagi bir omilli regression model shakllandi:

$$\ln gnp_{ci} = 9,26 + 0,18 \ln so_i + \varepsilon_i \quad (3)$$

2-jadval: Eviews dasturi asosida oddiy regression va korrelyatsion tahlil natijalari ^[15]

Bog'liq o'zgaruvchi: Aholi jon boshiga milliy daromad (ln gnp _{ci})				
Metod: Eng kichik kvadratlar				
Ma'lumotlar: 2006-2020				
Kuzatuvlar soni: 13				
O'zgaruvchilar	Koeffitsiyent	Standart xatolik	t-statistik	Ehtimoligi
Muomaladagi suvuk hajmi (lnso)	0.184419	0.018732	9.845261	0.0000
C	9.265272	0.109297	84.77156	0.0000
Determinatsiya koeffitsiyenti	0.898081	Bog'liq o'zgaruvchilarning o'rtacha qiymati		10.33518
Tug'irlangan determinatsiya koeffitsiyenti	0.888816	Bog'liq o'zgaruvchilarning standart chetlanishi		0.126198
Regressiyaning standart xatoligi	0.042080	Akaykening mezoni		-3.357857
Qoldiqlarni kvadrat yig'indisi	0.019478	Shvars mezoni		-3.270942
Maksimal o'xshashlik funksiyasining qiymati	23.82607	Xannan-Kuinn mezoni		-3.375722
F-statistikasi	96.92917	Darbin-Uotson statistikasi		0.731932
Ehtimoligi (F statistikasi)	0.000001			

2-jadvaldagi ma'lumotlarni regression tahlili shuni ko'rsatadiki, bog'liq o'zgaruvchi hisoblangan aholi jon boshiga milliy daromad (ln gnp_{ci})ga mustaqil o'zgaruvchi hisoblangan muomaladagi suvuk hajmi (lnso) mavjud. To'g'irlangan determinatsiya koeffitsiyenti shakllantirilgan modelining ma'lumotlarga qanchalik yaxshi mos kelishini ko'rsatdi. Chunki to'g'irlangan determinatsiya koeffitsiyenti qanchalik birga yaqin bo'lsa, mustaqil o'zgaruvchi hisoblangan muomaladagi suvuk hajmi bog'liq o'zgaruvchi aholi jon boshiga milliy daromadning o'zgarishini ta'sirini asoslab beradi. Ya'ni, aholi jon boshiga milliy daromadning qiymatlarini xatosiz prognoz qilish imkoniyatini beradi. Shakllangan modelda tug'irlangan determinatsiya koeffitsiyenti shuni ko'rsatadiki, aholi jon boshiga milliy daromad (ln gnp_{ci})ni 89,8 foiz modelda shakllantirilgan omil hisoblangan muomaladagi suvuk hajmiga bog'liqdir. Qolgan 10,2 foiz esa hisobga olinmagan boshqa omillarga bog'liq hisoblanadi. Aholi jon boshiga milliy daromad (ln gnp_{ci})ga ta'sir qiluvchi omil hisoblangan muomaladagi suvuk hajmi ta'siri darajasini koeffitsiyentni 5 foizlik muhimlik darajasida aniqlanadi.

3-jadval: Breush-Godfri avtokorrelyatsiyasi testi natijasi ^[15]

F-statistika	2.712952	Ehtimoligi F(4,3)	0.1197
Kuzatuv* R-kvadrat	4.889590	Ehtimoligi. chi-kvadrat (4)	0.0867

Regression modelining muomaladagi suvuk hajmi koeffitsiyentini P qiymatining ehtimoligi bir foizdan kichik bo'lib, ushbu koeffitsiyentning aholi jon boshiga milliy daromad o'zgarishiga ta'sir qilishini anglatadi. Tuzilgan regression modelining Fisherning F-statistikasining P qiymatining ehtimoligi 0,05 dan kichik bo'lib, o'zgarmas va mustaqil o'zgaruvchi omilning bog'liq o'zgaruvchi hisoblangan aholi jon boshiga milliy daromadga ta'sir qilishini ko'rsatadi.



Modelning prognoz qilishini aniqlash uchun diagnostika tahlilini amalga oshiramiz. Birinchi navbatda, tuzilgan modelda qoldiqlarda avtokorrelyatsiya muammosi mavjudligini tekshiramiz. Qoldiqlarni avtokorrelyatsiya-yani Breush-Godfri testi orqali aniqlanadi (3-jadval).

4-jadval: Breush-Pagan-Godfri geteroskedastik test natijasi

F-statistika	3.048468	Ehtimolligi F(1,7)	0.1086
Kuzatuv* R-kvadrat	2.820954	Ehtimolligi. chi-kvadrat (1)	0.0930
Umumiy kvadrat yig'indisini tushuntirish	1.063535	Ehtimolligi. chi-kvadrat (1)	0.3024

Breush-Godfri testi natijasi kelib chiqqan holda qoldiqlar o'rtasida avtokorrelyatsiya mavjud emas. Chunki R-kvadrat ehtimolligi darajasi 0,05 dan katta bo'lib, nol gepoteza, qoldiqlarning avtokorrelyatsiya mavjud emas gepotizasini qabul qiladi. Breush-Godfri avtokorrelyatsiyasi testidan keyin, qoldiqlarning geteroskedastik testini amalga oshiramiz. Geteroskedastik testini Breush-Pagan-Godfri testi orqali aniqlanadi (4-jadval).

Breush-Pagan-Godfri geteroskedastik natijasi kelib chiqqan holda qoldiqlar o'rtasida geteroskedastik mavjud emas. Chunki, R-kvadrat ehtimolligi darajasi 0,05 dan katta bo'lib, nol inchi gepoteza shuni ko'rsatadi, qoldiqlarning geteroskedastik mavjud emas gepotizasini qabul qiladi. Ya'ni, tuzilgan model qoldiqlari gomoskedastik tebranishga ega. Diagnostika testlari shuni anglatadi, tuzilgan modelda qoldiqlarda avtokorrelyatsiya mavjud bo'lmasa, qoldiqlarda tebranishi gomoskedastik bo'lishi modelning prognoz qiladigan bo'lsak, qoldiqlarni normal taqsimoti testi natijasi kelib chiqqan holda qoldiqlar o'rtasida normal taqsimot mavjud. Chunki, R-kvadrat ehtimolligi darajasi 0,05 dan katta bo'lib, nol gepoteza shuni ko'rsatadi, qoldiqlarning normal taqsimotini mavjud gepotizasini qabul qiladi. Ya'ni tuzilgan model qoldiqlari tebranishini normalligi ega.

XULOSA

Globalashuv va jahonda ketayotgan innovatsion o'zgarishlardan o'rta qolmaslik maqsadida O'zbekiston Hukumati axloqiy (islomiy) moliya yoki sherikchilikka asoslangan banking sanoatini rivojlantirish bo'yicha yul xaritasini ishlab chiqishi tavsiya etiladi. Ushbu yo'l xaritasi mavjud qonunchilikni (bank faoliyati, soliq, qimmatli qog'ozlarga doir qonunchilikka qo'shimcha va o'zgartirishlar kiritish) takomillashtirish, targ'ibot ishlarini olib borish, islomiy moliya infratuzilmasini rivojlantirish, xalqaro hamkorlikni va davlat sektorini rivojlantirish, islomiy moliya xizmatlari bozorini rivojlantirish, ilmiy-o'quv ishlarini olib borish va investorlar bilan ishlashni o'z ichiga olishi lozim. Shu bilan birga har bir bajariladigan tadbir bo'yicha mas'ul idora va muddat belgilanishi maqsadga muvofiqdir.

Yuqorida sanab o'tilgan vazifalarni amalga oshirish uchun Islom tadqiqotlar va treninglar institutining grant mablag'lari va maslahat xizmatlaridan foydalansa bo'ladi.

Islomiy moliya – bu insonlarning, biznes va hukumatlarning ehtiyojlarini qondiradigan yo'llarning eng yaxshi namunasidir. Bu mahsulot taklifi va ijtimoiy imtiyozlar o'rtasidagi bog'liqlik, ayniqsa, aniq bo'lgan sohadir. Ushbu imtiyozlarning eng muhimlaridan biri sohaga moliyaviy integratsiyani oshirish uchun salohiyatning mavjudligidir.

O'tkazilgan tadqiqotimizda suquqning iqtisodiyotga ijobiy ta'siri borasidagi o'rta tashlangan gipoteza yana bir bor o'z tasdig'ini topdi. Shunga ko'ra musulmonlar ko'p istiqomat qiluvchi mamlakatlarda aholi daromadini oshirishning bir omili sifatida suquqlarning emissiyasidan foydalanish maqsadga muvofiq. Bunda o'rta va uzoq muddatli suquqlar makroiqtisodiy nuqtayi nazaridan samaradorroq hisoblanadi. Shu kunga qadar suquqni joriy qilmagan yoki ushbu moliyaviy instrumentdan kam foydalanayotgan mamlakatlar iqtisodiyotiga turtki berish uchun qulay imkoniyat sifatida qaraymiz.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash mumkinki, boshqa omillarni (ceteris paribus) hisobga olmagan holda muomaladagi suquq hajmi 1 foizga o'sishi aholi jon boshiga milliy daromad 0,18 foizga o'sishiga olib keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Islamic Finance Development Report 2019: Shifting Dynamics. The Islamic Corporation for the Development of the Private Sector and Refinitiv, 102 p.;
2. Smaoui H., & Nechi S. (2017). Does sukuk market development spur economic growth? Research in International Business and Finance, 41, pp. 136-147;
3. Haydarov O'ral Axmadovich, & Shodiqulov Shaxboz Mo'minqul o'g'li. (2022). Investitsiya faoliyatini islom moliya instrumentlari orqali moliyalashtirishning nazariy asoslari // Journal of New Century Innovations, 4(1), 83–92. Retrieved from <http://www.wsjournal.com/index.php/new/article/view/578>
4. Sukuk report: A comprehensive study of the global sukuk market. International Islamic Financial Market, July 2019, 8th edition. 184 p.;
5. Махмудов, С. (2021). Пути улучшения механизмов финансирования логистических компаний // Экономика и образование, (3), 237–242. извлечено от <https://cedr.tsue.uz/index.php/journal/article/view/121>



6. Сукук. Шариатский стандарт №17 / Пер. с англ.; [Ред. совет: Р.Р. Вахитов и др.]; Орг.бух. учета и аудита исламских фин. учреждений (AAOIFI).— М.: Исламская книга, 2010. 40 с.;
7. Mahmudov, S. (2021). Logistik kompaniyalarni moliyalashtirishda xorij tajribasi // Iqtisodiyot va Innovatsion Texnologiyalar, (3), 13–20. Retrieved from https://inlibrary.uz/index.php/economics_and_innovative/article/view/11862
8. Echchabi A., Abd.aziz H., Idriss U., 2016. Does sukuk financing promote economic growth? An emphasis on the major issuing countries. Turk. J. Islam. Econ. 3, pp. 63-73;
9. Norov, A. R. ., Yuldashev, J. A. ., Sattorova, N. G. qizi ., Turgunova, K. S. kizi ., & Ibragimov, I. K. . (2022). The Role of the Foreign Exchange Market in Ensuring the Stability of the National Currency in the Country. Spanish Journal of Innovation and Integrity, 6, 20-27. Retrieved from <http://sjii.indexedresearch.org/index.php/sjii/article/view/207>
10. Abidova, D., & Abdurazzakova, . Sh. M. Q. (2022). O'zbekistonda turizm sohasiga investitsiyalarni samarali jalb etishning xorijiy tajribalari // Архив научных исследований, 2(1). извлечено от <http://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/363>
11. Norov, A. R. ., Haydarov, O. A. ., Saipnazarov, S. S. ., & Saidaxmedova, A. M. . (2022). Mechanisms to Ensure the Stability of the National Currency in the Republic of Uzbekistan. Spanish Journal of Innovation and Integrity, 5, 393-400. Retrieved from <http://sjii.indexedresearch.org/index.php/sjii/article/view/157>
12. Abidova, D. I. ., & Khoshimov , B. B. (2022). Opportunities In The Development Of The Country Of Uzbekistan And Its Further Actions // Архив научных исследований, 2(1). извлечено от <http://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1067>
13. EvIEWS dasturi yordamida muallif tomonidan tayyorlangan.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.



Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.